

Філософія

УДК: 1(510):141.2:316.32

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20118378>

**Тематизація глобалістичних процесів в традиційному китайському
марксизмі**

Владленова І.В.

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут, м. Харків, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-6958-7183>

Смоляга М. В.,

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-3418-0420>

Прийнято: 19.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація. Мета. У статті здійснюється спроба презентувати та проаналізувати як артикулюється і тематизується і осмислюється процес і тренд глобалізації в межах китаїзованої версії марксизму. *Методи.* У дослідженні застосовуються історичний, історико-компаративний методи, а також, метод концептуального аналізу. *Результати та висновки.* Показано,

що вже у маоїстському марксизмі відбувається зміщення теоретичного акценту, пов'язане саме з феноменом глобалізму і питанням глобалізації: класова суперечність між буржуазією і пролетаріатом доповнюється аналізом глобальної ієрархії держав, у межах якої колоніальні та напівколоніальні країни постають як ключові суб'єкти світового революційного процесу. Обґрунтовується, що маоїстська концепція «світової революції» фактично містить ранню форму осмислення глобальної взаємозалежності, інтерпретованої через категорії імперіалізму, нерівномірного розвитку та антигегемоністичної боротьби.

Продемонстровано, що лише у постмаоїстський період відбувся перехід до позитивної концептуалізації глобалізації як історичної закономірності. Цей перехід досліджується на підставі аналізу програмних робіт китайських вчених-марксистів періоду реформ, які розгалужували інтерпретацію світової економіки як системи структурної нерівності. Особливе місце займає тут ідеологічна функція марксизму в умовах економічних реформ, де він, з точки зору китайських марксистів, виступає механізмом нормативного обмеження інтеграції Китаю у глобальну економіку.

Демонструється, що у цілому, зазначений перехід концептуально обґрунтовує обмежену інтеграцію Китаю у світову економіку за умов збереження автономії соціалістичної системи, що артикулюється як принцип «гетерономності у цілому». Показано, що дана теза видається магістральною щодо рецепції проблеми глобалізації в китайському традиційному марксизмі, а також, що відповідний підхід закладає підвалини для сучасного китайського розуміння глобалізації як суперечливого процесу, який одночасно сприяє розвитку продуктивних сил і відтворює структурні нерівності світової системи.

Важливе місце у дослідженні посідає реконструкція теоретичного конфлікту між Ден Ліцунем та Ван Жошунем, який інтерпретується як

зіткнення двох моделей осмислення процесів глобалізму: ортодоксально-марксистської, що наполягає на пріоритеті ідеологічного суверенітету, та гуманістично-реформістської, орієнтованої на гуманістичне переосмислення марксизму і відкритість до світового інтелектуального та цивілізаційного простору. У підсумку обґрунтовується теза, що саме ця дискусія стає важливим джерелом сучасної китайської моделі глобалізації, яка поєднує економічну інтеграцію з політико-ідеологічним контролем та збереженням цивілізаційної специфіки розвитку.

Ключові слова: китайський марксизм, маоїзм, глобалізація, глобалістичний дискурс, ортодоксальний марксизм, гуманістичний марксизм, структура світової економіки, китайська ідеологічна ідентичність.

Thematization of globalist processes in traditional Chinese Marxism

Vladlenova I. V.,

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Professor of the Department of Philosophy, National Technical University, Kharkiv Polytechnic Institute, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-6958-7183>

Smolyaga M. A.,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-3418-0420>

Abstract. Objective. The article attempts to present and analyze how the process and trend of globalization is articulated and thematized and understood within the Chinese version of Marxism. **Methods.** The research uses historical,

historical-comparative methods, as well as the method of conceptual analysis.

Results and conclusions. *It is shown that already in Maoist Marxism there is a shift in theoretical emphasis, which is precisely related to the phenomenon of globalism and the issue of globalization: the class contradiction between the bourgeoisie and the proletariat is supplemented by an analysis of the global hierarchy of states, within which colonial and semi-colonial countries appear as key subjects of the world revolutionary process. It is argued that the Maoist concept of "world revolution" actually contains an early form of understanding of global interdependence, interpreted through the categories of imperialism, uneven development, and anti-hegemonic struggle.*

It is demonstrated that only in the post-Maoist period there was a transition to a positive conceptualization of globalization as a historical regularity. This transition is explored on the basis of an analysis of the programmatic works of Chinese Marxist scholars of the reform period, who branched out into the interpretation of the world economy as a system of structural inequality. A special place is occupied here by the ideological function of Marxism in the context of economic reforms, where it, from the point of view of Chinese Marxists, acts as a mechanism of normative limitation of China's integration into the global economy. It is demonstrated that, in general, the specified transition conceptually affirms limited integration into the world economy under the conditions of preserving the autonomy of the socialist system, which is interpreted as the principle of "heteronomy as a whole." It is shown that this thesis appears to be the backbone of the reception of the problem of globalization in Chinese traditional Marxism, and also that the corresponding approach lays the foundations for the modern Chinese understanding of globalization as a contradictory process that simultaneously promotes the development of productive forces and reproduces the structural inequalities of the world system.

An important place in the research is the reconstruction of the theoretical

conflict between Deng Liqun and Wang Zhushui, which is interpreted as a clash of two models of understanding the processes of globalism: the orthodox-Marxist one, which insists on the priority of ideological sovereignty, and the humanist-reformist one, which is focused on a humanistic reinterpretation of Marxism and openness to the world intellectual and civilizational space. As a result, the thesis is substantiated that it is this discussion that becomes an important source of the modern Chinese model of globalization, which combines economic integration with political-ideological control and the preservation of civilizational specifics of development.

Keywords: *Chinese Marxism, Maoism, globalization, globalist discourse, orthodox Marxism, humanistic Marxism, structure of world economy, Chinese ideological identity.*

Постановка проблеми. Термінологічний і концептуальний режим артикуляції та прояснення феномену глобалізації у традиційному китайському марксизмі, сама можливість побудування у цьому просторі відповідного дискурсу видаються предметами складними і багаторівневими. Власне, це складає *проблему*. Проблему, яка потребує уважного обговорення, особливо, з огляду на те, яке важливе значення – історичне, теоретичне, світоглядне, суспільноідеологічне – має марксизм (особливо, «китаїзований» класичний марксизм) у Китаї (зокрема, і у Китаї сьогоденному). І також, з огляду на те, по суті, *глобальне* значення, яке має Китай у сучасній світ-системі і на ту надважливу роль, яку він, з великою ймовірністю, гратиме у світі у майбутньому.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях тема відношення класичного китайського марксизму щодо феномену і процесу глобалізації присутня, і розглядається у декількох аспектах. Але всі ці аспекти і відповідний розгляд можна об'єднати однією загальною рисою: це, так би мовити, зовнішній, «екстенральный» розгляд. Це розгляд щодо того, як

традиційний китайський марксизм міг би функціонувати у певному *іншому процесі*, міг би бути частиною / наслідком чи симптомом якогось зовнішнього стану справ чи якогось *реального процесу* – звичайно, переважно тут мається на увазі стан і процес глобалізації, – які як такі, є станом (процесом) «дійсності», а не «розуміння».

Так, у низці сучасних робіт [1, 2, 3, 4] Китай розглядається як частина світової історії, а глобалізація – як об'єктивний процес і досліджуються різні аспекти того, як Китай включений до цього процесу і як проходить кризь нього.

В інших працях ([5, 6, 7, 8]) мова йде про сам феномен маоїзму як виділений соціокультурний феномен, про його історичне, соціальне, геополітичне значення у контексті процесу глобалізації.

Нарешті, варто виділити роботи які, присвячені розгляду та інтерпретації марксизму, чи конкретно, китайського марксизму – самого по собі, чи у межах загальної традиції марксизму. Але, по-перше, важливо, що мова у цих роботах переважно йде про сучасний марксизм та місце у ньому саме сучасної версії марксизму, яка існує у Китаї. По-друге, у цих роботах не виникає теми глобалізації і дискурс «глобалізації» у межах китайської марксистської традиції (особливо традиційної, «ортодоксальної» її частини) не розглядається, чи розглядається побіжно, стисло і формально.

Втім, виділімо (як роботу більш важливу за попередньо згадані у контексті даного нашого дослідження) статтю [9], в якій містяться цікаві критичні зауваження щодо глобалістських інтерпретацій китайського марксизму. А також дослідження [10], яке досить глибоко та витончено показує тему глобалізації як ключову тему китайського марксизму. Але мова тут йде про сучасний марксизм, який не є предметом розгляду даного нашого дослідження.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми

На відміну від вище згаданих робіт, даний наш розгляд, переважно «інтернальний» (а не «екстернальний») – що в інших дослідженнях спеціально майже не робиться. У цій статті головний акцент робиться на тому, щоб експлікувати внутрішні концептуальні і дискурсивні можливості традиційного китайського марксизму, як теоретичної побудови, мислити та артикулювати глобальні процеси; В фокусі уваги даного дослідження знаходиться, передусім, концептуальна артикуляція та інтерпретація, специфічна спроба теоретичного опису та розгляду феномену глобалізації у межах класичного китайського марксизму – тобто не частина *положення речей*, а спосіб *виробництва змістів*, спосіб мислення цього «положення речей». Причому, ми намагалися робити це, спираючись на аналіз автентичних, «канонічних» щодо даної теми, джерел.

Варто зауважити, що у даному контексті, близькою нам за постановкою проблеми, за підходом і за ракурсом є позиція сучасного китайського дослідника Нін Суня [11], який у ході встановлення своєрідного профілю відмінності між китайським та західним марксизмом, використовує у якості маркера такого розрізнення саме концептуальне відношення до феномену глобалізації. Маоїстський марксизм інтерпретується тут як етап формування практично орієнтованої моделі саме глобалістичного мислення.

Відзначимо також, як таку, що доповнює наш розгляд і видається засобом його певної модифікації, роботу китайського вченого Мін Хіня [12]. Хоча стаття присвячена сучасності, вона містить важливу реконструкцію еволюції китайського марксизму, починаючи від Мао Цзедуна. Маоїзм інтерпретується тут як історичний етап формування китайської версії розуміння глобального історичного процесу, яке поєднує національне відродження і світову історію.

Виклад основного матеріалу дослідження

У класичному марксизмі (тобто, у межах того, яким чином історичний процес розглядається самим Марксом) головною історичною рушійною суперечністю виступає протистояння буржуазії та пролетаріату, яке розгортається у межах капіталістичного способу виробництва. У маоїстській інтерпретації 1960–1970-х років ця логіка виявляє певну цікаву і важливу трансформацію: глобальний конфлікт капіталізму і соціалізму починає тлумачитися не тільки у термінах класових відносин у структурі суспільства, але також у термінах міжнародної ієрархії держав.

У багатьох працях Мао Цзедун наголошується, що світова система імперіалізму складається не лише з класових відносин усередині окремих суспільств, але не менш значущим чином, із нерівних відносин між державами та регіонами. Саме тому Мао підкреслював революційний потенціал колоніальних і напівколоніальних народів, суспільств з низьким чи нижчим, ніж в розвинутих «імперіалістичних» державах, рівнем економічного розвитку і рівнем життя.

Так, у роботі «On New Democracy» Мао Цзедун прямо говорить про історичну роль колоніальних і напівколоніальних країн у світовій революції: «Китайська революція є частиною світової революції». Та далі: «Колоніальні та напівколоніальні країни стали головними осередками світової революції» [13, Р. 339-340]. (Саме звідси походить відома маоїстська формула “storm centres of the world revolution” – «осередки бурі...» або просто, «буря світової революції»).

В іншому програмному тексті знаходимо такі рядки: «В епоху імперіалізму революції в колоніальних і напівколоніальних країнах є важливою складовою світової пролетарської революції» [14, р. 322]. Тобто суб'єктом (у гегелівському сенсі – тобто, у сенсі єдності буття, мислення та джерела активної дії) революційного процесу саме як процесу світової

революції, а отже, як *глобального* процесу, оголошуються спільноти і країни з недавнім колоніальним минулим.

Сама назва одного з текстів Мао, «A Single Spark Can Start a Prairie Fire» – «Одна іскра може викликати пожежу в прерії, стала метафоричною артикуляцією розуміння в руслі маоїстського тлумачення марксистської ідеї світової революції суті та механізму того, що зараз називається «процесом глобалізації» (див: [15, р. 117]). Під «прерією» тут мається на увазі саме глобальний світовий простір. Ця метафора пізніше використовувалася для опису (з точки зору китайського класичного марксизму) *глобальної* революційної стратегії, коли периферійні, а отже, «революційні» країни світу оточують імперіалістичні центри.

Таким чином, можемо бачити, що вже у класичній «ортодоксальній» версії китайського марксизму міститься своєрідний зародок глобалістичного дискурсу, який пов'язаний з інтерпретацією кардинальної категорії «революційного процесу». В цій інтерпретації центр революційного процесу зміщується від індустріального пролетаріату, як сили і чинника, які діють всередині розвинутих західних («імперіалістичних») суспільств на загальносвітовий, «глобальний» рівень, до народів периферії світової гео економічної та геополітичної системи.

Звичайно, у часи формування і функціонування маоїстської версії китайського марксизму, феномен, який сьогодні позначається як «глобалізація», не існував як автономна аналітична категорія. Проте світові інтеграційні процеси – розширення світового ринку, міжнародний поділ праці, транснаціональна експансія капіталу – посідали важливе місце в теоретичному горизонті класичної марксистської думки у Китаї. Їх осмислення відбувалося в руслі таких концептуальних перспектив, як «імперіалізм», «нерівномірний розвиток», «світова революція», «пролетарський інтернаціоналізм», «антигегемоністична боротьба» тощо – і у межах відповідних предметних та

категоріальних утворень. Отже, зафіксуємо, що маоїстська традиція не формулювала позитивної концепції глобалізації. Але, втім, вона створила цілісну інтерпретаційну модель світової взаємозалежності як історично конкретної форми капіталістичної експансії.

Вихідним концептуальним горизонтом тут виступала ленінська теорія імперіалізму, з адаптацією до китайських умов – ця адаптація, сама по собі, власне і поставала головним завданням. У вже цитованій програмній праці «On New Democracy» Мао наголошує, що Китай перебуває в системі «світового імперіалізму», де колоніальні та напівколоніальні країни включені у глобальний капіталістичний порядок на засадах залежності. Говорячи: «Імперіалізм і китайські феодальні сили уклали союз для гноблення китайського народу» [13, Р. 309], Мао спеціально наполягає на змові китайських (місцевих) феодалів з імперіалізмом, який постає «позакитайською», зовнішньою, тобто «глобальною» силою. Світова економічна інтеграція в цій перспективі не є нейтральним обміном, але постає механізмом політичного й економічного домінування.

Категорія «нерівномірного розвитку» відіграла у маоїстському марксизмі методологічно центральну роль. Глобальна інтеграція розглядалася як процес, що загострює диспропорції між центром і периферією. Магістральною тут поставала теза, що інтеграція у глобальний світ принципово, «діалектично», не може бути гармонійною, але навпаки – породжує світовий конфлікт. Саме ця нерівномірність, за маоїстською логікою, відкриває можливість революційного прориву в «слабких ланках» світової системи. Отже, міжнародна економічна взаємозалежність мислиться як об'єктивна умова світової класової боротьби і чинник світової пролетарської революції.

Водночас маоїстська концепція суперечностей дозволяла інтерпретувати міжнародні відносини як простір конфліктів різного типу і характеру у

позитивному («діалектичному») ключі. У своїй відомій роботі про діалектичне протиріччя Мао йде скоріше не за Марксом, а за Гегелем, вводячи суперечність як «метафізичний» принцип: «Протиріччя є універсальним і абсолютним; воно присутнє в процесі розвитку всього» [16, Р. 311]. В порядку дії цього принципу міжнародні відносини, «глобальний порядок» постають сукупністю антагоністичних і неантагоністичних суперечностей, у центрі яких перебуває протистояння імперіалізму та пригноблених народів – з перспективою «зняття» на рівні «світової революції».

Таким чином, ми можемо бачити, що маоїзм, як, безперечно, найортодоксальніша і найжорсткіша версія китайського марксизму, не є суто ізоляціоністською в обскурантистською доктриною, як іноді вважають і стверджують. Справа видається складнішою. Наприклад, у доповіді, яка була зроблена у 1956 році, тобто задовго до виникнення глобалізаційного тренду і до введення Теодором Левітом самого терміну «глобалізація» (відома точна дата цієї події: Левіт опублікував статтю, де це вперше відбулося, у 1983 р., у травнево-червневому числі «Harvard Business Review» [17]). Мао визнає необхідність *взаємодії* з зовнішнім світом, зазначаючи: «Ми повинні навчитися робити економічну роботу у всіх, хто вміє, ким би вони не були» [18, Р.284]. Дана теза свідчить про усвідомлення у межах маоїстського підходу глобальної економічної взаємозалежності. Так, ця залежність трактувалася як прийнятна тільки за умов суворого збереження політичного суверенітету. Інтеграція розуміється тут як складний контрольований і селективний процес, підпорядкований пріоритетам, іманентним набагато більш кардинальному, «родовому» процесу соціалістичного будівництва. Але неможливо відробитися від враження, що ми маємо тут приклад дії якогось загального ментально-культурного чинника, який обумовлює сьогоденну, і можливо, майбутню саме «глобалістичну» позицію і роль Китаю.

У 1970-х роках концептуальна матриця маоїзму зазнала певної модифікації у вигляді «теорії трьох світів». У промовах 1974 року Мао Цзедун окреслює світову систему як ієрархію наддержав, розвинених держав і країн, що розвиваються. Ця схема означала перехід від бінарної моделі «соціалізм — імперіалізм» до складнішого розуміння багаторівневої глобальної структури. Світова інтеграція тут постає не лише як експансія Заходу, а як динамічна конфігурація сил, де країни «третього світу» можуть відігравати активну роль.

Значний внесок у розробку цієї інтерпретації зробили китайські марксистські теоретики, зокрема Ху Цяому, який у працях з політичної економії імперіалізму аналізував трансформацію фінансового капіталу та його глобальну концентрацію. Для нього міжнародна інтеграція означала посилення монополістичних структур, а не універсалізацію розвитку (див., напр., [19]).

Ідеологічні трансформації Китаю після початку реформ кінця 1970-х років супроводжувалися інтенсивними теоретичними дебатами щодо меж і допустимих інтерпретацій марксизму в умовах економічної модернізації.

У цьому контексті важливу роль відіграв китайський партійний теоретик Ден Ліцюнь, діяльність якого стала одним із ключових чинників консолідації ортодоксальної марксистської лінії в ідеологічному дискурсі Китайської Народної Республіки у 1980-х роках. Його теоретичні позиції формувалися у специфічній ситуації постмаоїстського переходу: з одного боку, держава здійснювала масштабні економічні реформи, спрямовані на інтеграцію у світову економіку; з іншого — керівництво Комуністичної партії прагнуло зберегти ідеологічну спадкоємність із марксистсько-ленінською традицією та політичну монополію партії.

У цьому ідейному полі позиція Ден Ліцюня була спрямована на теоретичне обґрунтування принципу ідеологічної стабільності. Він наполягав на тому, що економічна модернізація не повинна супроводжуватися ревізією

фундаментальних засад соціалістичної системи. У працях і виступах початку 1980-х років він послідовно підкреслював необхідність збереження марксизму-ленінізму та маоїстської політичної традиції як основи легітимності соціалістичної держави. У цьому сенсі його позиція була спрямована проти інтелектуальних течій, які пропонували гуманістичні або ліберальні інтерпретації марксизму, що набули поширення серед китайських філософів у межах так званої «дискусії про відчуження» та «гуманістичного марксизму».

Центральним концептуальним елементом цієї ортодоксальної позиції стало теоретичне осмислення програми т.зв. «чотирьох основних принципів» (四项基本原则), сформульованого у політичній програмі реформаторського керівництва Ден Сяопіна. Ці принципи передбачали збереження соціалістичного шляху розвитку, керівної ролі Комуністичної партії, системи народної демократичної диктатури та вірності марксизму-ленінізму й ідеям Мао. У працях Ден Ліцюня ця формула отримала характер своєрідної теоретичної межі, що визначала допустимі рамки інтелектуального дискурсу (див., напр., [20]). Він наголошував, що модернізаційні процеси повинні розгортатися лише в межах цих фундаментальних політико-ідеологічних засад, оскільки відмова від них означала б трансформацію соціалістичної системи у капіталістичну.

У ширшому теоретичному вимірі діяльність Ден Ліцюня сприяла формуванню специфічної моделі китайського марксизму, яку можна визначити як інституціоналізований партійний марксизм. У межах цієї моделі марксистська теорія функціонує не лише як інтелектуальна традиція або академічна дисципліна, але й як структурний елемент політичної системи. Теоретичний дискурс при цьому тісно пов'язаний із партійною ідеологічною практикою, а його інтерпретації визначаються не лише академічними міркуваннями, але й політичними потребами держави.

Ця перспектива думки створила теоретичні передумови для подальшого розвитку китайської моделі соціалізму, у якій поєднуються ринкові механізми економічного розвитку з жорстким збереженням політичної монополії Комуністичної партії. У цьому сенсі діяльність Ден Ліцюня стала важливим етапом у формуванні сучасної китайської ідеологічної системи, в якій марксизм продовжує виконувати функцію фундаментальної легітимаційної доктрини держави, але економічні механізми ринку та міждержавне економічне співробітництво в певних обмеженнях і при певній лінії керування здатні посилити позиції такої комуністичної і партійної держави, як КНР – як внутрішні, так і зовнішньосвітові.

Саме в цьому контексті в Ден Ліцюня з'являються ідеї, які умовно можна віднести до регіону проблематики «глобалізму». Такі аспекти цієї проблематики, як міжнародний поділ праці, взаємозалежність економік, міжнародна економічна інтеграція, роль соціалістичних держав у світовій системі, досить активно розглядаються в працях цього вченого.

Аналізуючи міжнародний поділ праці, він підкреслював його залежність від капіталістичних центрів економічної сили. Зокрема, у розгляді проблем міжнародного комуністичного руху він зазначав: «Світова економічна система, сформована в умовах імперіалізму, характеризується глибокою нерівністю та підпорядкуванням відсталих країн інтересам розвинених капіталістичних держав» [21, с. 214].

З цієї точки зору міжнародна економічна інтеграція не розглядалася ним як універсальний механізм взаємної вигоди. Навпаки, вона тлумачилася як історично конкретна форма організації світової економіки, що відтворює структурні асиметрії між різними групами держав. Саме тому Ден Ліцюнь підкреслював необхідність обережної та контрольованої участі соціалістичних країн у світовому ринку. У своїх роздумах щодо теоретичних проблем соціалізму він наголошував: «Соціалістична держава може і повинна

використовувати міжнародні економічні зв'язки для розвитку продуктивних сил, але вона не повинна втрачати стратегічну самостійність і соціалістичний напрям розвитку» [22, с. 56].

Однією з ключових інтелектуальних конфігурацій китайської філософської думки періоду реформ стала дискусія між представниками ідеологічної ортодоксії та реформістськими марксистами щодо інтерпретації марксистської теорії в умовах відкриття Китаю до зовнішнього світу. Центральними постатями цієї полеміки були щойно згадуваний партійний теоретик Ден Ліцунь та філософ і публіцист Ван Жошуй.

Хоча формально дискусія стосувалася категорій відчуження, гуманізму та природи соціалістичного суспільства, у ширшому інтелектуальному контексті вона потрапляла саме у горизонт проблеми глобалізації і відображала фундаментальне питання: яким чином соціалістичний Китай повинен співвідноситися зі світовою модерністю та процесами міжнародної інтеграції, що пізніше отримали назву глобалізації.

У працях Ван Жошуя початку 1980-х років було запропоновано інтерпретацію марксизму, що значною мірою спиралася на ранні тексти Маркса, насамперед на «Економічно-філософські рукописи 1844 року» [23]. На відміну від офіційної радянсько-ленінської традиції, Ван Жошуй підкреслював гуманістичний характер марксистської філософії та центральність проблеми людської емансипації (напр., [24], [25]). Він стверджував, що у соціалістичному суспільстві – так само, як у капіталістичному – можуть існувати форми відчуження, пов'язані з бюрократизацією влади та інституційними обмеженнями індивідуальної свободи (див., напр., [26], [27]). У одній з робіт Ван Жошуя, присвяченій проблемі відчуження, знаходимо такі рядки: «Відчуження не є явищем, притаманним виключно капіталізму; певні його форми можуть існувати і в

соціалістичному суспільстві, якщо соціальні інститути відокремлюються від людини та починають домінувати над нею» [26, с. 41].

Ця позиція фактично відкривала можливість ширшої інтерпретації марксистської теорії, яка дозволяла включати до китайського інтелектуального дискурсу західні філософські ідеї та досвід модернізації. У контексті зростаючої відкритості Китаю до світової економіки та культури така інтерпретація сприяла формуванню теоретичної перспективи та відповідного інтелектуального середовища, і отже політичної та соціально-ідеологічної установки більш відкритих до глобалістичних інтелектуальних, культурних і владних тенденцій.

Саме проти такої позиції виступив Ден Ліцюнь, який розглядав гуманістичні інтерпретації марксизму як форму теоретичного ревізійонізму. На його думку, перенесення категорії відчуження у соціалістичний контекст підірвало основи марксистської теорії та могло призвести до ідеологічної легітимації буржуазного лібералізму. У своїх виступах він підкреслював, що подібні концепції фактично заперечують історичну перевагу соціалістичної системи. Він зазначав: «Деякі теоретики, посиляючись на ранні роботи Маркса, намагаються довести існування відчуження в соціалістичному суспільстві. Така позиція фактично розмиває принципову відмінність між соціалізмом і капіталізмом» [22, с. 88].

Висновки

Теоретичний і світоглядний конфлікт між Ден Ліцюнем і Ван Жошунем з огляду на заявлену у цій статті тему, видається нам досить показовим. Він, фактично, відображає дві визначальні щодо китайської марксистської традиції перспективи інтерпретації глобальної модерності. Перша, представлена Ден Ліцюнем, виходила з необхідності строго контрольованої інтеграції до світової економіки, де економічні контакти із зовнішнім світом поєднувалися із жорстким збереженням ідеологічної ортодоксії. Друга, пов'язана з

реформістськими марксистами, передбачала ширше відкриття китайської інтелектуальної культури до світової філософської традиції та критичне переосмислення марксизму у світлі сучасних соціальних процесів.

Таким чином, маємо констатувати, що згадана дискусія мала значення, що виходило далеко за межі внутрішньої філософської полеміки. Вона фактично стала одним із перших інтелектуальних майданчиків, де в китайській науковій думці було поставлено питання про те, яким чином соціалістичний Китай може інтегруватися у світову систему, не втрачаючи власної ідеологічної ідентичності. Саме в цьому сенсі полеміка між Ден Ліцюнем і Ван Жошуем виступає важливим етапом формування китайського підходу до глобалізації – підходу, що поєднує економічну відкритість із щільним політико-ідеологічним контролем.

Список використаних джерел

1. Zhang Xin. The Logic of Globalization of Chinese-Style Modernization... // *Humanities and Social Science Research*. 2024. Vol. 7, No. 3. P. 55–62. DOI: 10.30560/hssr.v7n3p55.
2. Mehra M. S. Capitalist Roaders or Socialist Reformers?... // *Review of Radical Political Economics*. 2024. Vol. 56, No. 1. P. 1–18. DOI: 10.1177/19427786241278364.
3. Karl R. E. Mao Zedong and China in the Twentieth-Century World. Durham : Duke University Press, 2010. 224 p.
4. Dikötter F. China After Mao: The Rise of a Superpower. London : Bloomsbury, 2022. 432 p.
5. Lovell J. The Cultural Revolution and Its Global Impact // *Modern China*. 2021. Vol. 47. P. 1–25.
6. Dikötter F. The Cultural Revolution: A People's History. London : Bloomsbury, 2016. 400 p.

7. Lovell J. *Maoism: A Global History*. London : Vintage, 2019. 624 p.
8. Benton G., Chun L. (eds.) *Was Mao Really a Monster? The Academic Response to Chang and Halliday's Mao*. London : Routledge, 2013. 320 p.
9. Dirlik A. *Chinese History and the Question of Orientalism // History and Theory*. 2021. Vol. 60. P. 52–74.
10. Wang C., Peters M. A. *Contemporary Chinese Marxism... // Educational Philosophy and Theory*. 2023. Vol. 55, No. 8. P. 877–887.
11. Sun Ning. *The Development of Marxism in a New Global Order // Frontiers in Humanities and Social Sciences*. 2025. Vol. 5, No. 10. P. 43–49. DOI: 10.54691/nyam8q27.
12. Xin Ming. *On 21st Century Marxism // Social Sciences in China*. 2023. Vol. 44, No. 2. P. 4–21. DOI: 10.1080/02529203.2023.2223039.
13. Mao Zedong. *On New Democracy // Selected Works of Mao Tse-tung*. Vol. 2. Beijing : Foreign Languages Press, 1965. P. 339–384.
14. Mao Zedong. *The Chinese Revolution and the Chinese Communist Party // Selected Works of Mao Tse-tung*. Vol. 2. Beijing : Foreign Languages Press, 1965. P. 305–339.
15. Mao Zedong. *A Single Spark Can Start a Prairie Fire // Selected Works of Mao Tse-tung*. Vol. 1. Beijing : Foreign Languages Press, 1965. P. 117–128.
16. Mao Zedong. *On Contradiction // Selected Works of Mao Tse-tung*. Vol. 1. Beijing : Foreign Languages Press, 1965. P. 311–347.
17. Levitt T. *The Globalization of Markets / Harvard Business Review*, 1983. V. 61. №3. P. 92-102.
18. Mao Zedong. *On the Ten Major Relationships // Selected Works of Mao Tse-tung*. Vol. 5. Beijing : Foreign Languages Press, 1977. P. 284–307.
19. 胡乔木 [Ху Цяому]. *关于人道主义和异化问题 [До проблеми гуманізму та відчуження]*. 北京 [Пекін]: 振民出版社 [вид. Женьмін], 1984. 150 с.

20. 邓立群 [Ден Ліцюнь]. 论国际共产主义运动中的若干问题 [Про деякі питання міжнародного комуністичного руху]. 北京 [Пекін]: 人民出版社 [Народне видавництво], 1983. 312 с.

21. 邓立群 [Ден Ліцюнь]. 关于社会主义若干理论问题的思考 [Роздуми щодо деяких теоретичних проблем соціалізму]. 北京 [Пекін]: 人民出版社 [Народне видавництво], 1987. 245 с.

22. Marx K. Ökonomisch-philosophische Manuskripte aus dem Jahre 1844 / K.Marx u. F.Engels. Werke. Ergänzungsband 1. Teil. Berlin; Dietz Verlag, 1973. S. 465-588.

23. Wang Ruoshui. A Defense of Humanism // Contemporary Chinese Thought. 1985. Vol. 16, No. 3. P. 71–88.

24. Wang Ruoshui. *Marxism and Humanism*. Beijing : Foreign Languages Press, 1983. 178 p.

25. Wang Ruoshui. Discussing the Problem of Alienation // People's Daily. 1980. № 5. P. 63–70.

26. Wang Ruoshui. On Alienation // *People's Daily*. 1980. № 3. С. 39–45.